ISSN–2278-5655

AMIERJ Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal

Volume–XIV, Issues– I (a) Jan – Feb, 2025

OPEN ACCESS

Original Research Article

नवीन शैक्षणिक धोरणात महिला सबलीकरणाची भूमिका व महिलांची सद्यस्थिती: एक अभ्यास

* राठोड काशीनाथ एच. व **डॉ. एस. एस. देवनाळकर

** Research Student, Department of Economics, Arya Higher Secondary School Borsuri, Tq. Nilanga Dist. Latur*

*** Research Guide & Head, Department of Economics, Maharashtra Mahavidyalaya, Nilanga, Dist. Latur*

प्रस्तावना:

सध्याच्या आधुनिक विश्वात स्त्री जीवनाचा कायापालट झालेला आहे. अनेक जुन्या रूढी व परंपरा, अनिष्ट प्रथा, चूल आणि मुल, अंधश्रद्धा इ. इतिहास जमा झालेल्या आहेत. आजची महिला शिक्षणाच्या प्रवाहात आलेली आहे. आता त्यांना स्वातंत्र्य मिळाले असल्यामुळे आजच्या महिला नोकऱ्या व व्यवसाय करू लागलेल्या आहेत. आजची महिला हि स्वतःच्या विचाराने, प्रेरणेने व स्वातंत्र्याने अर्थार्जन करून घर व व्यवसाय चालवत आहे. स्वातंत्र्यपूर्व काळातील अनेक कायदे बंद झालेले आहेत जसे सतीबंदी, विधवा पुनर्विवाह, विवाहासाठीचे किमान वय इ. यामुळे स्त्री जीवनात मोठे परिवर्तन झालेले आहेत. तरीपण सध्याच्या भारतीय समाजव्यवस्थेचे सूक्ष्म निरीक्षण केले असता असे लक्षात येते कि एवढे प्रचंड, परिवर्तन होऊन देखील स्त्रियांना सर्वच क्षेत्रात दुय्यम स्थान दिले जाते. आजही त्यांना शैक्षणिक, आर्थिक, सामाजिक व राजकीय बाबतीत पुरुषावरच अवलंबून राहावे लागते.

Copyright © 2025 The Author(s): This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium for non-commercial use provided the original author and source are credited.

पुरुषप्रधान संस्कृतीत महिलांना आपल्या अस्तित्वाचा व सक्षमिकारणाचा शोध घ्यावा लागतो. जगातील जवळपास 50% लोकसंख्या हि महिलांची आहे. हि मानवीशक्ती अबला न राहता सबला झाली पाहिजे. हि शक्ती देशाच्या विकासात महत्वाची असल्यामुळे या शक्तीकडे दुर्लक्ष्य करून चालणार नाही. दारिद्र्यात जीवन जगणाऱ्या अनेक महिला या विकास करताना दिसतात. महिलांचा विकास व्हावा, त्यांचे सबलीकरण व्हावे, नवीन शैक्षणिक धोरणात महिलांना उचित स्थान देऊन तसेच शासनाने महिलांना केंद्रस्थानी ठेऊन वेगवेगळी कायदे व कल्याणकारी योजना राबवल्या आहेत. 73 वी घटनादुरुस्ती करून महिलांना पंचायतराज संस्थामध्ये 1/3 जागा राखीव ठेवण्यात आलेल्या आहेत. ग्रामपंचायतीमध्ये महिलांसाठी एकूण जागा पैकी ५०% जागा राखीव ठेवण्यात आल्या आहेत. सर्व घटनात्मक पदे महिलासाठी खुली ठेवण्यात आलेली आहेत. राष्ट्रपती, पंतप्रधान, मुख्य न्यायाधीश मुख्य निर्वाचन आयुक्त, महालेखापरीक्षक इ. पदे प्राप्त करण्याचा महिलांना अधिकार

ISSN–2278-5655

AMIERJ Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal

Volume–XIV, Issues– I (a) Jan – Feb, 2025

OPEN ACCESS Original Research Article

आहे. महिलावरील अत्याचार कमी करण्यासाठी शासनाने अनेक कायदे केलेले आहेत.

1961 चा हुंडाबंदी कायदा, 1990 चा राष्ट्रीय महिला आयोग कायदा, 2005 चा कौटूम्बिक हिंसाचार कायदा, 2006 चा बालविवाहाबंदी कायदा इ. या अनेक कायद्यामुळे व शासनाच्या सकारात्मक धोरणामुळे महिलांचा विकास व महिलांचे सबलीकरण झाल्याचे दिसून येते.

विकासातील महिलांचा सहभाग:

महिला आणि विकास या दोन गोष्टी सोबत सोबत चालत असतात कारण कोणताही समाज हा केवळ त्यांच्या पुरुषांच्या 50% लोकसंख्येने काम करून परिपूर्णता गाठू शकत नाही. विकासातील महिला ही एक अतिशय महत्त्वाची घटक आहे, ती समाजाच्या विकासातील परीस्थिती आणि त्यांची भूमिका ओळखण्यावर आधारित आहे. सर्व समाजानी हे ठरवणे आवश्यक आहे की त्यांच्या महिलांनी देखील त्यांच्या पुरुषांच्या बरोबरीने विकासात योगदान दिले पाहिजे. यासारख्या संधी समाजात महिलांचा दर्जा उंचावण्यासाठी आणि देशाला विकसित करण्यासाठी महत्वाची भूमिका बजावतात.

भारत ही जगातील सर्वात मोठी लोकशाही असलेला देश आहे. देशात महिलांची स्थिती काय आहे? ते विकासाच्या वाढीस मदत करत आहे का? **अमर्त्य सेन** हे अर्थशास्त्रातील **नोबेल पारितोषिक** विजेते आहेत आणि ते म्हणतात, ''आपल्यापैकी प्रत्येकजण महत्त्वाच्या गोष्टींचा वापर करू शकतो, भाकरीच्या भाकरीतून मिळणाऱ्या उपयुक्तता एका व्यक्तीपेक्षा वेगळ्या असू शकतात. समाजातील प्रत्येक व्यक्तीचे काम असते आणि त्यांच्या भूमिका पार पाडावयाच्या असतात, त्यांच्यात भेद करण्याचा आणि त्यांना दडपण्याचा अधिकार आम्हाला नाही. महिला एकंदरीत समाजात दोन भूमिका निभावतात ज्या सेवा करत आहेत तसेच त्यांची घरातील घरगुती कामे करतात, तरीही समाजातील त्यांच्या योगदानाच्या बाबतीत त्यांच्याकडे दुर्लक्ष केले जाते. महिलांनी केलेल्या निम्म्याहून अधिक नोकऱ्या कमी पगाराच्या किंवा बिनपगाराच्या असतात. नोकरी संरक्षित नाही आणि आजूबाजूचा सर्व व्यवसाय अनौपचारिक आहे. जर देशाने लिंग समानता आणण्याचे उद्दिष्ट गाठले किंवा त्याच्या जवळ पोहोचले तर 2025 पर्यंत देश GDP मध्ये US$700 अब्ज पार करेल असा अंदाज आहे''.

महिलांना विकासाच्या प्रवाहात आणण्यासाठी शासन (महिला व बालकल्याण विभाग), विविध संस्था व देशातील नागरिकांनी छोटी मोठी पाऊले उचलणे गरजेचे आहे. ते पुढीलप्रमाणे.

I) **शिक्षण:** ही विकासाची पहिली पायरी आहे. "जर तुम्ही एखाद्या पुरुषाला शिक्षित केले तर केवळ एक व्यक्ती शिक्षित होईल, परंतु जर तुम्ही महिलाला शिक्षित केले तर तुम्ही राष्ट्राला शिक्षित कराल" असे एक अतिशय लोकप्रिय वाक्य आहे. महिलांनी शिक्षण घेतले तर त्यांची मुलेही शिक्षित होतील. यामुळे समाजाची आणि राष्ट्राची समृद्धी आणि विकास होईल

II) **कौतुक करा आणि समायोजित करण्यासाठी मदत करा:** लोकांना प्रत्येक महिला, आई किंवा मुलीचे कौतुक करणे आवश्यक आहे. धन्यवाद म्हणणे, कृतज्ञता दाखवणे किंवा प्रशंसा देणे ही खूप छोटी पावले आहेत पण खूप फरक पडतो, यामुळे त्यांच्या चेहऱ्यावर

ISSN–2278-5655

Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal

Volume–XIV, Issues– I (a) Jan – Feb, 2025

OPEN ACCESS Original Research Article

हसू येते आणि त्यामुळे आत्मविश्वास निर्माण होतो. काहीतरी साध्य करण्याचा आत्मविश्वास, स्वत:साठी लढण्याचा आत्मविश्वास, आवाज उठवण्याचा आत्मविश्वास

III) **महिलांना सशक्त करणाऱ्या संस्थांना पाठिंबा:** तुम्ही पैसे, तुमचा काही वेळ, किंवा गरजू महिलांना पाठिंबा देण्यासाठी आणि त्यांना सशक्त करण्यासाठी काही मदत देऊ शकता. अगदी लहान पाऊल देखील महत्त्वाचे ठरते.

शासनाच्या खालील योजनाची प्रभावीपणे अंमलबजावणी:

I) **बेटी बचाओ बेटी पढाओ योजना:** हरियाणामध्ये 2015 मध्ये सुरू झाली. याची संपूर्ण देशभर प्रभावीपणे राबवणे आवश्यक आहे.

II) **वर्किंग वुमन हॉस्टेल:** या योजनेद्वारे नोकरदार महिलांसाठी सुरक्षित निवास आणि वातावरणास प्रोत्साहन दिले जाते.

III) **महिला हेल्पलाइन योजना:** ही 24 तास हेल्पलाइन आहे जी सार्वजनिक किंवा खाजगी ठिकाणी हिंसाचाराने पीडित महिलांना मदत करते.

IV) **STEP (महिलांसाठी प्रशिक्षण आणि रोजगार कार्यक्रमासाठी समर्थन)**: यात मूलभूत प्रशिक्षण आणि कौशल्ये प्रदान केली जाते जेणेकरून महिला स्वत:चा रोजगार स्वतः मिळवू शकतील.

V) **स्वाधार गृह:** या योजनेचा उद्देश अन्न, वस्त्र, निवारा सामाजिक आणि आरोग्य सुरक्षा प्रदान करणे आहे.

वरील योजना योग्य व प्रभावीपणे राबवल्यास नक्कीच महिला या राष्ट्राच्या विकासाच्या केंद्रस्थानी असतील.

महिला सबलीकरण व महिलांची सद्यस्थिती:

महिला सबलीकरणाची संकल्पना हि व्यापक स्वरुपाची आहे. महिला केवळ आर्थिक बाबतीत स्वयंपूर्ण झाल्या म्हणजे त्यांचे सबलीकरण झाले असे म्हणता येणार नाही. सामाजिक दृष्टीकोनातून महिला सबलीकरण म्हणजे ज्यावेळी महिला आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक, राजकीय, धार्मिक, सांस्कृतिकदृष्ट्या समाजातील सर्वच महिलांचा सर्वांगीण विकास होईल, तेव्हांच खऱ्या अर्थाने त्याला सबलीकरण म्हणता येईल. आजही समाजाकडून महिलाकडे दुर्लक्ष होताना दिसते. तसेच महिला मोठ्या प्रमाणात सामाजिक असमानता, अत्याचार, आर्थिक परावलंबित्व आणि अन्य सामाजिक अत्याचारांना बळी पडतात. अनादी काळापासून महिलांवरील ही बंधने त्यांच्या वैयक्तिक आणि व्यावसायिक विकासाच्या आड येतात. त्यासाठी महिलांच्या सबलीकरणासाठी खालील गोष्टी आवश्यक आहेत.

आर्थिक सबलीकरण:

I) **कौशल्य:** महिलांना बाजारपेठेशी संबंधित कौशल्ये प्रदान केल्याने त्यांना श्रमशक्तीमध्ये सहज प्रवेश करण्यास मदत होईल.

II) **क्रेडिट टू ऍक्सेस:** मायक्रो-फायनान्सिंगसारख्या साधनांद्वारे क्रेडिटमध्ये प्रवेश सक्षम केल्याने महिलांना आर्थिक क्रियाकलापांमध्ये सहभागी होता येते. यामुळे ते आर्थिकदृष्ट्या स्वतंत्र होतील.

III) **स्टँड अप इंडिया योजना**: अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती आणि अल्पसंख्याक समुदायातील महिलांना बँक कर्ज देऊन उद्योजकतेला प्रोत्साहन देते.

ISSN–2278-5655

AMIERJ Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal

Volume–XIV, Issues– I (a) Jan – Feb, 2025

OPEN ACCESS Original Research Article

IV) **प्रधानमंत्री जन धन योजना (PMJDY)**: महिलांना मुलभूत बँकिंग सेवांपर्यंत पोहोचण्यास प्रोत्साहन देते, अशा प्रकारे त्यांच्या आर्थिक समावेशनाला चालना मिळते.

सामाजिक सबलीकरण:

I) **सामाजिक दृष्टीकोन बदलणे:** इतके कायदे करूनही ही समस्या कायम आहे हे सत्य सांगते की सामाजिक समस्या केवळ कायद्याने सोडवता येत नाही. सामाजिक दृष्टिकोन बदलण्यासाठी सातत्यपूर्ण मोहिमेची गरज आहे.

II) **उत्तम शिक्षणाच्या संधी**: शिक्षण आणि महिला सक्षमीकरण यांचा एक मजबूत दुवा आहे आणि शिक्षणात प्रवेश सक्षम करणे हे महिला सक्षमीकरणाचे सर्वोत्तम साधन आहे. भारतातील महिलांच्या स्थितीत सुधारणा करून त्यांच्यामध्ये स्वतःचे नशीब ठरवण्यासाठी आणि तयार करण्यासाठी पुरेसा आत्मविश्वास निर्माण करून ते खूप मोठे काम करते.

III) **महिलांच्या सुरक्षिततेची खात्री करणे**: कार्यक्षम न्यायिक प्रणाली आणि कायद्याची अंमलबजावणी याद्वारे विद्यमान कायद्यांची प्रभावीपणे अंमलबजावणी सुनिश्चित केल्यामुळे महिलांना होणारा लिंग-आधारित हिंसा कमी होण्यास मदत होईल व महिलाना योग्य न्याय मिळून हिंसेला लगाम बसेल.

शैक्षणिक सबलीकरण:

I) **दर्जेदार शिक्षणात प्रवेश**

दर्जेदार शिक्षणाचा प्रवेश हा महिलांच्या सक्षमीकरणासाठी आधारशिला आहे. शिक्षणातील महिला सक्षमीकरणाला चालना देण्यासाठी प्रभावी धोरणांमध्ये आर्थिक अडथळे दूर करण्यासाठी शिष्यवृत्ती आणि आर्थिक सहाय्य देणे समाविष्ट आहे. मुलींना सुरक्षित आणि आश्वासक शिक्षण वातावरण आहे याची खात्री करणे देखील महत्त्वाचे आहे.

II) **व्यावसायिक प्रशिक्षण आणि कौशल्य विकास**

महिलांना रोजगाराच्या बाजारपेठेसाठी आवश्यक असलेल्या कौशल्यांनी सुसज्ज करण्यासाठी व्यावसायिक प्रशिक्षण आणि कौशल्य विकास कार्यक्रम आवश्यक आहेत. हे कार्यक्रम महिलांना स्वावलंबी बनण्यास आणि त्यांची आर्थिक स्थिती सुधारण्यास मदत करू शकतात. विविध ट्रेड आणि प्रोफेशन्सचे कोर्सेस दिल्यास महिलांसाठी नवीन संधी खुल्या होऊ शकतात.

III) **सक्षमीकरणावर शिक्षणाचा प्रभाव**

शिक्षणाचा महिला सक्षमीकरणावर खोलवर परिणाम होतो. हे केवळ ज्ञानच देत नाही तर आत्मविश्वास आणि स्वाभिमान देखील वाढवते. सुशिक्षित स्त्रिया आर्थिक क्रियाकलाप आणि निर्णय प्रक्रियेत सहभागी होण्याची अधिक शक्यता असते, ज्यामुळे अधिक संतुलित आणि न्याय्य समाज निर्माण होतो.

राजकीय सबलीकरण:

I) **राजकीय सहभागाला चालना**: महिलांना नेतृत्वाच्या भूमिकेत पदोन्नती दिली पाहिजे जेणेकरुन त्या विकासाच्या फळांचा निष्क्रीय प्राप्तकर्ता होण्याऐवजी भारताच्या प्रगती आणि विकासाच्या शिल्पकार बनतील.

ISSN–2278-5655

Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal

Volume–XIV, Issues– I (a) Jan – Feb, 2025

OPEN ACCESS Original Research Article

II) **नेतृत्व विकास**: महिलांना राजकारण आणि नागरी समाजातील भूमिकांसाठी तयार करण्यासाठी नेतृत्व विकास कार्यक्रम ऑफर करा. हे भारतातील लैंगिक असमानता दूर करण्यासाठी आणि महिलांची स्थिती सुधारण्यासाठी खूप पुढे जाईल.

III) **प्रशिक्षण आणि क्षमता निर्माण कार्यक्रम**: सरकारी आणि गैर-सरकारी संस्थांनी हाती घेतलेल्या विविध उपक्रमांचा उद्देश प्रभावी राजकीय सहभागासाठी महिलांना कौशल्य आणि ज्ञानाने सुसज्ज करणे आहे.

IV) **महिला नेतृत्व विकास कार्यक्रम**: NIRD आणि PR (नॅशनल इंस्टिट्यूट ऑफ रुरल डेव्हलपमेंट अँड पंचायती राज) सारख्या सरकारी एजन्सी महिलांना कौशल्य-निर्माण कार्यक्रम देतात, ज्यात नेतृत्व आणि राजकीय सहभाग विकसित करण्यावर लक्ष केंद्रित केले जाते.

धार्मिक व सांस्कृतिक सबलीकरण:

I) **बेटी बचाओ बेटी पढाओ योजना**: बाल लिंग गुणोत्तर सुधारणे आणि महिलांचे शिक्षण आणि सक्षमीकरण सुनिश्चित करणे हे उद्दिष्ट आहे.

II) **माध्यमिक शिक्षणासाठी मुलींना प्रोत्साहन देण्याची राष्ट्रीय योजना**: माध्यमिक शाळांमध्ये मुलींच्या नावनोंदणीला चालना देण्यावर आणि 18 वर्षांपर्यंत त्यांची कायम ठेवण्याची खात्री करण्यावर लक्ष केंद्रित करते.

III) **प्रधानमंत्री स्वास्थ्य सुरक्षा योजना**: महिला आणि मुलींसाठी दर्जेदार आरोग्य सेवांमध्ये प्रवेश सुधारण्यास मदत करते.

IV) **वन स्टॉप सेंटर:** ही केंद्रे हिंसाचाराने प्रभावित महिलांना एकात्मिक समर्थन सेवा प्रदान करतात.

V) **निर्भया फंड**: हा निधी महिलांच्या सुरक्षिततेत सुधारणा करण्याच्या उद्देशाने सुरू केलेल्या उपक्रमांना पाठिंबा देण्यासाठी स्थापन करण्यात आला आहे.

महिलांची सद्यस्थिती:

भारतातील महिलांची सद्यस्थिती ही प्रगती आणि चालू असलेल्या आव्हानांचे मिश्रण आहे. भारताच्या प्रत्येक कानाकोपऱ्यात असंख्य व अफाट क्षमता असलेल्या असंख्य महिला आहेत, ज्या उघड स्वातंत्र्याची वाट पाहत आहेत. महिलांची सद्यस्थिती खालील मुद्द्याद्वारे स्पष्ट करता येईल.

I) **आर्थिक सहभाग:**

भारतातील महिलांचा अर्थव्यवस्थेत, विशेषतः ग्रामीण भागात वाढत्या प्रमाणात सहभाग आहे. भारतीय आकडेवारीवरून असे दिसून आले आहे की, ग्रामीण भागातील महिला हि शहरी भागातील महिलापेक्षा आर्थिकदृष्ट्या अधिक सक्षम आहेत, शेतीच्या कामात गुंतलेल्या महिलांमध्ये झपाट्याने वाढ झाली आहे. तथापि, शहरी महिलांना अजूनही आर्थिक सहभागासाठी महत्त्वपूर्ण अडथळ्यांचा सामना करावा लागतो. महिलांना आर्थिक सहभागातून अधिक सक्षम व स्वालंबी होण्यासाठी बचत गट व सूक्ष्म व छोट्या वित्तसंस्था याद्वारे कर्जपुरवठा केला जातो.

II) **शैक्षणिक प्राप्ती:**

भारतातील महिलांच्या शिक्षणात लक्षणीय सुधारणा झाल्या आहेत. पूर्वीपेक्षा जास्त मुली शाळेत जात आहेत आणि उच्च शिक्षण पूर्ण करत आहेत. तरीही, अजूनही

ISSN–2278-5655
AMIERJ Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal
Volume–XIV, Issues– I (a) Jan – Feb, 2025
OPEN ACCESS Original Research Article

काही अंतर आहेत, विशेषतः ग्रामीण भागात जिथे दर्जेदार शिक्षण मिळणे हे एक आव्हान आहे.

III) आरोग्य आणि कल्याण:

भारतातील महिलांचे आरोग्य आणि कल्याण सुधारले आहे, परंतु अजूनही अनेक समस्या सोडवायच्या आहेत. मातृ आरोग्यात प्रगती झाली आहे, परंतु अनेक प्रदेशांमध्ये आरोग्य सेवांची उपलब्धता अजूनही मर्यादित आहे. देशभरातील महिलांचे एकूण आरोग्य आणि कल्याण सुधारण्यासाठी प्रयत्न सुरू आहेत.

नवीन शैक्षणिक धोरण:

NEP 2020 भारत सरकारकडून महिलांसाठी अनेक योजना राबवण्यात येत आहेत. नविन शैक्षणिक धोरणाचे उद्दिष्ट भारताच्या शिक्षण प्रणालीचे आधुनिकीकरण करणे, सर्वसमावेशकता यामध्ये महिलांना विशेस स्थान, मूलभूत साक्षरता आणि नवीन शैक्षणिक संरचनांवर लक्ष केंद्रित करणे हे आहे.

महिलांसाठी नवीन शैक्षणिक धोरणात भारत सरकारच्या योजना :

I) **महिला सामख्य कार्यक्रम:** महिला समख्या कार्यक्रम (महिला समानतेसाठी शिक्षण) हा ग्रामीण भागातील, विशेषतः सामाजिक आणि आर्थिकदृष्ट्या उपेक्षित गटातील महिलांच्या शिक्षण आणि सक्षमीकरणासाठी एक ठोस कार्यक्रम आहे. याची अंमलबजावणी नविन शैक्षणिक धोरणाअंतर्गत केली जात आहे.

II) **माध्यमिक शाळांमध्ये स्वच्छतागृहांची सुविधा**: NEP अंतर्गत मुला-मुलींसाठी स्वतंत्र स्वच्छतागृहे; तेथे पुरेशा, मासिक पाळीतील स्वच्छता व्यवस्थापन सुविधा, बदलण्यासाठी खाजगी जागा, कपडे धुण्यासाठी पुरेसे पाणी आणि मासिक पाळीतील कचऱ्याची विल्हेवाट लावण्याची सुविधा असणे आवश्यक आहे.

III) **अहिल्याबाई होळकर मुलींना मोफत प्रवास योजना:** हि योजना महाराष्ट्र सरकारची एक महत्वकांक्षी योजना आहे. जी ग्रामीण भागातील ५ वी ते १० वी च्या पर्यंतच्या विद्यार्थिनीसाठी आहे. पुण्यश्लोक अहिल्याबाई होळकर योजनेतून बाहेर गावी शिक्षण घेणाऱ्या मुलीना शाळेत जाण्यासाठी एसटी बसमधून १००% मोफत प्रवासाची सवलत दिली जाते.

IV) **इयत्ता ११ वी / १२ वी व उच्च शिक्षण मुलींना मोफत शिक्षण:** 2024-25 या शैक्षणिक वर्षापासून महाराष्ट्र राज्यात 11वी व 12वी त्यानंतर मुलींना उच्च शिक्षणासाठी मोफत शिक्षण देण्याची घोषणा सरकारने केलेली आहे.

निष्कर्षात्मक अभिप्राय:

२१ व्या शतकातील अर्थव्यवस्थेत, कोणतेही क्षेत्र एका विशिष्ट चाकोरीत काम करत नाही. त्यात बहुकुशलता अपेक्षित आहे. त्यामुळे विज्ञान आणि तंत्रज्ञान संस्थांमध्येही सर्व महाविद्यालयांनी अधिकाधिक खास करून महिलासाठी बहुविद्याशाखीय अभ्यासक्रम सुरू केले पाहिजेत.

केंद्र सरकारने 'राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२०' आखले आहे. त्याला पोषक असे संशोधन कार्य करण्यासाठी योजना आखली आहे. त्यात उच्च शिक्षणात बहुविद्याशाखीय विद्यावृत्ती प्रदान करण्यावर भर देण्यात येत आहे. कारण विषयांच्या कठोर पृथक्करणाचे युग संपले आहे. त्यामुळे उच्च शिक्षणात बहुशाखीय दृष्टीकोन स्वीकारणे गरजेचे आहे,

असे आवाहन करण्यात आले आहे. कला आणि सामाजिक विज्ञानाचे शिक्षण सर्जनशीलता, विश्लेषणात्मक विचार करायला तसेच विद्यार्थ्यांमधील संवाद कौशल्य वाढवण्यासाठी उपयुक्त ठरते. महिलांना केंद्रस्थानी ठेऊन बहुविद्याशाखीय दृष्टीकोन भारत सरकारतर्फे NEP अंतर्गत राबवण्यात येणार आहे.

संदर्भ साहित्य:

१. महिला सबलीकरणाचा अभ्यास (पी. एच. डी. प्रबंध S.R.T.M.U. Nanded)
२. Kerala PSC Study Materials
३. ई-पेपर गोवन वार्ता
४. लोकसत्ता, नवभारत, शासनाचे आदेश इ.
५. wikipedia, vikaspedia, infoindia online etc.

Cite This Article:

राठोड क. एच. व डॉ. देवनाळकर एस. एस. *(2025).* **नवीन शैक्षणिक धोरणात महिला सबलीकरणाची भूमिका व महिलांची सद्यस्थिती: एक अभ्यास.** In Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal: Vol. XIV (Number I, pp. 17–23).